

บทที่ 5

บทสรุป

สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยถือได้ว่าเป็นสถาบันที่เก่าแก่ และได้มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานนับจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ ที่เคยมีสถาบันพระมหากษัตริย์ เดกเช่นเดียวกับไทย ปัจจุบันสถาบันพระมหากษัตริย์ของเขาได้สูญสิ้นสภาพไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับประเทศไทยสถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงดำรงอยู่ และทั้งยังคงมีบทบาทและหน้าที่อย่างสำคัญ ในทางสังคมการเมือง

หากพิจารณาแนวคิดทางการเมืองและการปกครองที่เป็นพื้นฐานของสถาบันพระมหากษัตริย์ พบว่า แนวคิดที่สำคัญอันมีรากฐานมาจากอิทธิพลของศาสนาฮินดู (พราหมณ์) และ พุทธศาสนา คือแนวคิดเรื่อง พระเจ้าจักรพรรดิ และ สมมตราช พบว่าในประวัติศาสตร์ ของไทยได้มีการรับเอาแนวคิดทั้งสองเข้ามาไว้ในสถาบันพระมหากษัตริย์ในลักษณะที่ผสมผสาน และมีการเป็นย้าแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งหรือทั้งสองเป็นพิเศษในสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย

สำหรับแนวคิดเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ ได้กำหนดกรอบทางศีลธรรมจรรยาแก่พระมหากษัตริย์ ที่เรียกว่า “จักรวรรดิวัตร” ขณะที่ “สมมตราช” ได้แก่หลักทศพิธราชธรรม หากพิจารณาเนื้อหาของธรรมในทศพิธราชธรรมเปรียบเทียบกับจักรวรรดิวัตร จะพบว่า “จักรวรรดิวัตร” มีลักษณะเป็นข้อปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ที่มีเนื้อหากว้างขวางและครอบคลุมมากกว่า “ทศพิธราชธรรม” คือเริ่มต้นด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” เป็นการปกครองที่ยึดถือธรรมเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ครอบคลุมความคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมต่อกลุ่มชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน ในแง่หนึ่งจึงกล่าวได้ว่ากรอบทางศีลธรรมของจักรวรรดิวัตร มีความกว้างขวางกว่า ทศพิธราชธรรม เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ผูกพันโดยตรงในความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ผู้เป็นพสกนิกรของพระองค์

จักรวรรดิวัตรมีความเหมาะสมในฐานะที่เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์พระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ของประชาชน จากเงื่อนไขของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่พระมหากษัตริย์มิได้มีอำนาจหน้าที่ในการเมืองการปกครองโดยตรง หากแต่ทรงทำหน้าที่โดยผ่านองค์กรตัวแทนอำนาจในระบอบรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้บทบาทหน้าที่ของมหากษัตริย์ในยุคสมัยใหม่มีความโดดเด่นในฐานะที่ทรงเป็น จักรพรรดิราชหรือกษัตริย์ผู้ทรงธรรม โดยเฉพาะบทบาทในด้านทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนพลเมือง

หากพิจารณาภายใต้กรอบของจักรวรรดิวัตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อคุ้มครองป้องกันอันเป็นธรรมต่อชนทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประชาชนที่เป็นคนสามัญซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขและส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนเป็นหลักมาเป็นเวลายาวนาน นับตั้งแต่เริ่มต้นการเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เริ่มต้นจากการเสด็จเยี่ยมเยียนทุกข์สุขของราษฎร โดยตรงด้วยพระองค์เอง ผลจากการเสด็จพระราชดำเนินไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศทำให้ได้ทรงรับรู้ถึงปัญหาความทุกข์ยากของราษฎรอันเกิดจากช่องว่างที่รัฐบาลไม่สามารถจะเข้าไปช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดการพระราชทานโครงการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ และค่อยโอกาสเป็นอนเกประการ ตลอดจนรัชสมัยอันยาวนานของพระองค์ โดยไม่ทรงทอดอถอยและโดยสม่ำเสมอ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริครั้งสำคัญ คือ ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อันเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้จากการที่ทรงตระหนักดีว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดของประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรคือปัญหาของความยากจน ทฤษฎีดังกล่าวจึงวางพื้นฐานอยู่บนระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง แนวพระราชดำริดังกล่าวถือเป็นผลจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอุทิศพระองค์ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อช่วยเหลือพสกนิกร โดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากไร้คือโอกาสในท้องถิ่นต่างๆ ในโครงการทดลองและโครงการตามแนวพระราชดำริต่างๆ จากประสบการณ์ที่ได้ทรงสั่งสมมาตลอดเวลาดังกล่าว ทรงตระหนักดีถึงต้นเหตุแห่งปัญหาที่ทำให้ราษฎรส่วนใหญ่มีความเดือดร้อนในการดำรงชีวิต ทำให้ทรงสามารถเข้าถึงแก่นสารหรือสาระที่สำคัญที่สุดอันจะเป็นมรรควิธีในการช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ ในท่ามกลางกระแสวิกฤตทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหของประชาราษฎรอย่างได้ผล และยังเป็นแนวทางที่รัฐบาลได้รับสนองพระราชดำริไปจัดทำเป็นนโยบายและโครงการของรัฐบาล

จากการที่ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรชาวไทยมาเป็นเวลายาวนาน ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อสร้าง “ประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” ในแง่ของพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าพระองค์ได้ทรงสร้างสมบุญบารมีด้วยพระองค์เอง จนทำให้ทรงได้รับความเคารพบูชา นับถือและเชื่อฟังจากพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าบ้านเมืองจะเกิดวิกฤตทุกข์ร้อนขึ้นยามใด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงมีบทบาทอย่างสำคัญในการที่ทรงเข้าช่วยแก้ไข หรือขจัดปัดเป่าปัญหาให้หมดไปด้วยพระเมตตาบารมีและพระปัญญาบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ได้ทรงปฏิบัติพระองค์สอดคล้องกับหลักจักรวรรดิวัตร และทรงเป็นธรรมราชา ที่ครองใจพสกนิกรของพระองค์ได้อย่างแท้จริง

ม.ร.ว. ตึกฤทธิ ปราโมช ปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ในแผ่นดินนี้ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ไว้ในหนังสือลักษณะไทย ซึ่งจัดทำขึ้นในโอกาสฉลอง 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อปี 2525 ซึ่งกล่าวได้ว่ามีสาระที่ครอบคลุมจักรวรรดิวัตรธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้อย่างจับใจยิ่ง กล่าวคือ

“ในรัชกาลปัจจุบันอันเป็นรัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งได้เสวยสิริราชสมบัติ สิบราชสันตติวงศ์มาเป็นเวลา 200 ปี บริบูรณ์ ระบอบการปกครองบ้านเมืองได้เปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันเป็นระบอบที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น ไปเป็นระบอบที่มีพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระราชกฤษฎีกาบริหารของพระบรมราชจักรีวงศ์นั้นก็ยังคงอยู่และปรากฏเด่นชัดขึ้นกว่าเดิมเพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงวางพระองค์และปรับพระองค์ให้เข้ากับสถานการณ์ทางการเมืองที่ย่อมจะต้องผันผวนและเปลี่ยนแปลงไปในระยะแรกเริ่มแห่งระบอบประชาธิปไตยประดุจดังได้ทรงประคองแผ่นดินไทยอันอาจแตกร้างได้โดยง่ายนี้ไว้ในอุ้งพระราชหัตถ์ ซึ่งมีทั้งความแข็งแกร่งและมั่นคงด้วยพระขันติคุณและความอ่อน โยนด้วยพระมหากรุณาธิคุณ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางการเมืองในรัชกาลของพระองค์จึงสามารถเกิดขึ้น ได้โดยปราศจากความรุนแรงจนเป็นภัยพิบัติอย่างที่ได้เกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้ทรงปฏิบัติธรรมแห่งศาสนาพุทธซึ่งได้กำหนดไว้สำหรับพระมหากษัตริย์อย่างจริงจัง สม่าเสมอและครบถ้วนได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และสังคหัตถุ จนธรรมเหล่านั้นซึ่งแต่ก่อนเพียงแต่เคยได้ยิน ได้ฟังกันมาเป็นนามธรรม ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดแจ้งแลเห็นประจักษ์ได้โดยทั่วกัน เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้จริง เกิดผลดีจริงๆ แก่อาณาประชาราษฎร์ และเป็นแบบอย่างที่จะให้ผู้อื่นถือปฏิบัติได้จริงโดยไม่มีข้อสงสัยสงสัยเลย

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นที่เคารพนับถืออันสูงสุดของคนไทยและยังมีราชประเพณีและพิธีการต่างๆ ซึ่งยังหลงเหลือมา

แต่กาลก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มีได้ทรงปล่อยให้สิ่งเหล่านั้น เป็นอุปสรรคต่อพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์ของประชาชนหรือเป็น สิ่งที่กั้นกวางระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน แต่ได้ทรงเข้าถึง ประชาชนทั่วประเทศอย่างใกล้ชิด ทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างประชาชน กับพระมหากษัตริย์อีกต่อไป ทำให้เกิดมีอุดมการณ์เกี่ยวกับสถาบัน พระมหากษัตริย์ขึ้นใหม่ในปัจจุบันซึ่งแตกต่างไปจากอุดมการณ์ซึ่งเคยมี มาแต่ก่อน อุดมการณ์นี้ได้แก่ความรักอันใกล้ชิด ความภักดีและความมั่นใจ ในความบริสุทธิ์แห่งพระราชหฤทัยและพระมหากษัตริย์อันประมาณ มิได้ในสังคมไทยยุคปัจจุบันนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระราชภารกิจโดยมิได้ วางเว้น ไม่มีวันหยุด ดังที่เคยมีพระราชดำรัสกับนักหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ ว่า “การเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้นต้องเป็นตลอด 24 ชั่วโมง ไม่มีเวลาหยุดได้” แทนที่ราษฎรจะเข้าถึงพระองค์ได้ด้วยการเข้ามาสิ้นกระตือรือร้นของเฝ้าฯ อย่างในสมัยก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปถึงตัวราษฎรในระดับหมู่บ้านด้วยความห่วงใยและพระมหากษัตริย์ ทรง ขจัดความเคียดแค้นและความไม่เป็นธรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้สิ้นไปโดยที่ ราษฎรมิพักต้องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ทรงชักนำให้ราษฎรตั้งอยู่ในศีลธรรม โดยปฏิบัติพระองค์ให้เป็นตัวอย่างและทรงสั่งสอนความรู้ตลอดจนวิธีการ แก้ไขปัญหาของตนเองให้แก่ราษฎรในทุกโอกาสทั้งนี้ เป็นพระบรมราช กฤษฎาภินิหารอันแจ่มแจ้งประจักษ์อยู่ในสยามประเทศนี้ สำเร็จได้ด้วย พระมหากษัตริย์คุณ พระปัญญาคุณและพระพลอันเป็นมหามหัทศจรย์ สมกับพระปรมาภิไธย “ภูมิพลอดุลยเดช” อันเป็นพระปรมาภิไธยที่จะ จารึกอยู่ในใจของคนไทยไปชั่วกาลปาวสาน” (คึกฤทธิ์ ปราโมช 2539)